

**BANKLARDA MUAMMOLI KREDITLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI
OSHIRISH YO'LLARI (ATB "KAPITALBANK" M.ULUGBEK FILIALI MISOLIDA****Qahhorov Shohruh G'ulom o'g'li****O'zbekiston Respublikasi****Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi****qahhorovshohruh9025203@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15321317>**

Tijorat banklari faoliyatining asosiy ko'rsatkichlaridan biri — ularning kredit portfeli sifati va muammoli kreditlar ulushining past darajada saqlanishidir. Muammoli kreditlar banklarning moliyaviy barqarorligiga, foydalilik darajasiga va iqtisodiy faoliyatga ko'rsatadigan salbiy ta'siri sababli, ular bilan samarali ishlash tizimi bank sektorining rivojlanishida ustuvor yo'nalish sanaladi. O'zbekiston moliyaviy tizimida, xususan ATB "Kapitalbank" M.Ulug'bek filiali misolida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, muammoli kreditlarning vujudga kelish sabablari ko'p omilli va murakkabdir. Ushbu omillar ichida qarz oluvchilarning moliyaviy ahvolining yomonlashuvi, kredit ajratish jarayonidagi tahlil va baholashdagi kamchiliklar, kredit monitoringining sustligi, shuningdek, iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlar asosiy o'rin tutadi.

Muammoli kreditlar bilan ishlashda asosiy qiyinchiliklardan biri kredit olish vaqtida to'lov qobiliyati yuqori bo'lgan mijozlarning vaqt o'tishi bilan moliyaviy imkoniyatlari yomonlashib ketishidir. Bundan tashqari, ba'zi hollarda bank tomonidan garov mulkini noto'g'ri baholash, kredit ajratish mezonlariga rioya qilmaslik kabi omillar ham kreditlarning muammoli toifaga o'tishiga sabab bo'lmoqda. Kapitalbank M.Ulug'bek filialining tajribasi ko'rsatadiki, muammoli kreditlar asosan kichik biznes subyektlari va iste'mol kreditlari segmentida ko'proq uchramoqda.

Mazkur holatlarning oldini olish va mavjud muammoli kreditlarni kamaytirish uchun bir qator aniq strategik yo'nalishlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, kredit berish jarayonida chuqur va tizimli moliyaviy tahlil o'tkazish lozim. Qarz oluvchining daromad manbalarini, moliyaviy oqimlarini va qarzga xizmat ko'rsatish imkoniyatini batafsil o'rganish orqali kredit risklari ancha kamaytiriladi. Zamonaviy kredit skoring tizimlaridan foydalanish va qarz oluvchining kredit tarixini chuqur o'rganish ham kredit risklarini aniqlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, banklarda kredit monitoring tizimini kuchaytirish va raqamlashtirish orqali qarzdorlarning moliyaviy ahvalidagi salbiy o'zgarishlarni erta bosqichda aniqlash va tegishli choralar ko'rish mumkin. Masalan, to'lov muddatlari buzilgan hollarda avtomatik ogohlantirish tizimlarini yo'lga qo'yish, monitoring natijalari asosida riskli qarzdorlar uchun alohida nazorat rejalarini joriy etish tavsiya etiladi. Monitoring jarayoniga sun'iy intellekt asosidagi tizimlarni jalb qilish esa tahlilning aniqligini va tezkorligini oshiradi.

Qarzdorlar bilan ishlash uslublarini takomillashtirish ham muhim omillardan biridir. Muammoli kreditlar yuzaga kelganda qarzdorga nisbatan agressiv choralar ko'rishdan ko'ra, muzokaralar olib borish, restrukturizatsiya qilish, to'lov muddatlarini qayta ko'rib chiqish kabi yumshoq yondashuvlar ko'proq samara beradi. Shu orqali qarzdorni bank bilan hamkorlikka undash va kreditlarning qaytarilishini ta'minlash mumkin. Qarzdorlar bilan ochiq va doimiy aloqada bo'lish, ularning moliyaviy ahvolini doimiy nazoratda ushlab turish ham kredit sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, kredit portfelining diversifikatsiyasini ta'minlash — ya'ni kreditlarni turli iqtisodiy sohalar va mijozlar segmentlariga tarqatish orqali risklarni kamaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Masalan, faqat bitta soha yoki bir xil turdagi qarz oluvchilarga kredit ajratish risklarni oshiradi, diversifikatsiya esa bu xavflarni sezilarli darajada pasaytiradi. Kapitalbank filiali misolida ham kredit portfeli tarkibini tahlil qilish va uni diversifikatsiya qilishga qaratilgan choralar muhim rol o'ynaydi.

Xodimlarning malakasini oshirish ham bankda muammoli kreditlar bilan ishlash samaradorligini oshiradi. Kredit mutaxassislarining moliyaviy tahlil, risklarni boshqarish va muzokaralar olib borish ko'nikmalarini muntazam oshirib borish uchun maxsus trening va o'quv dasturlarini joriy etish kerak. Malakali kadrlar bank faoliyatining sifat ko'rsatkichlarini sezilarli yaxshilash imkonini beradi.

Xalqaro tajribalar ham shuni ko'rsatadiki, kredit byurolari orqali o'zaro ma'lumot almashinuvi va qarz oluvchilarning kredit tarixini markazlashtirilgan tarzda yuritish muammoli kreditlar ulushini kamaytirishda juda samarali vosita hisoblanadi. O'zbekistonda ham kredit byurolari faoliyati rivojlanib bormoqda va bu jarayonni yanada kengaytirish maqsadga muvofiq.

Bundan tashqari, bank ichida maxsus muammoli kreditlar bilan ishlash bo'linmalarini tashkil etish yoki mavjud bo'linmalar faoliyatini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday bo'linmalar nafaqat mavjud muammoli kreditlarni boshqarish, balki kredit ajratish jarayonida ham ishtirok etib, potentsial risklarni oldindan baholash imkoniyatiga ega bo'lishi lozim. Maxsus bo'lim xodimlari qarz oluvchilarning moliyaviy holatini doimiy kuzatib borishi, shartnoma shartlarining bajarilishini nazorat qilishi va zarur hollarda kredit restrukturizatsiyasi bo'yicha individual takliflar ishlab chiqishi mumkin.

Shuningdek, muammoli kreditlarni boshqarishda bank va mijoz o'rtasida huquqiy munosabatlarning aniqligi va shaffofligi ham muhim rol o'ynaydi. Kredit shartnomalarida qarzdorning majburiyatlari, kechiktirilgan to'lovlar uchun choralar va kreditni qayta restrukturizatsiya qilish shartlari aniq va ravshan ko'rsatib berilishi kerak. Bu esa kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarni oldini olishga xizmat qiladi.

Bank tizimida muammoli kreditlar bilan ishlash jarayonida, shuningdek, davlat va regulyatorlar tomonidan taqdim etilayotgan imkoniyatlardan samarali foydalanish ham banklar uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Jumladan, markaziy bank tomonidan tashkil etilayotgan kredit portfellarini sog'lomlashtirish dasturlarida faol ishtirok etish, subsidiyalangan qayta moliyalashtirish imkoniyatlaridan foydalanish va muammoli kreditlarni davlat kafolatlari asosida restrukturizatsiya qilish kabi mexanizmlar mavjud.

ATB "Kapitalbank" M.Ulug'bek filiali misolida shuni ta'kidlash mumkinki, oxirgi yillarda amalga oshirilayotgan monitoring va risklarni boshqarish tizimining takomillashuvi natijasida muammoli kreditlar ulushi bosqichma-bosqich kamaymoqda. Bunda bank tomonidan amalga oshirilayotgan ichki nazorat mexanizmlarining kuchaytirilishi, qarzdorlar bilan muloqot sifatining yaxshilanishi va kredit berish jarayonida ehtiyotkorlik siyosatining kuchaytirilishi asosiy omillar bo'lib xizmat qilmoqda.

Kelgusida tijorat banklari uchun muammoli kreditlar bilan ishlashda eng asosiy vazifalardan biri bu — kredit jarayonining har bir bosqichida risklarni aniq va tezkor baholash, qarzdorlar bilan ijobiy va konstruktiv muloqotni yo'lga qo'yish hamda zamonaviy

texnologiyalardan keng foydalanish orqali monitoring tizimlarini yanada mukammallashtirish bo'lib qoladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, A. A. (2020). *Bank ishi va kreditlash amaliyoti*. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
2. Karimov, M. B. (2021). *Kredit siyosati va moliyaviy risklarni boshqarish*. Toshkent: Fan va Texnologiya.
3. Yusupov, S. T. (2019). *Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash mexanizmlari*. Toshkent: Innovatsiya.
4. Central Bank of the Republic of Uzbekistan. (2022). *Bank sektorining barqarorligini ta'minlash bo'yicha yillik hisobot*. Toshkent.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3270-son qarori (2017). *Bank tizimini barqaror rivojlantirish va kredit risklarini kamaytirish chora-tadbirlari*.
6. Mishkin, F. S. (2018). *The Economics of Money, Banking and Financial Markets*. 12th ed. Pearson Education.
7. Basel Committee on Banking Supervision. (2019). *Guidelines on Managing Problem Loans*. Basel, Switzerland.
8. World Bank Group. (2020). *Developing a Financial Sector to Reduce Problem Loans*. Washington, DC.
9. Fabozzi, F. J. (2020). *Credit Risk Management: Principles and Practices*. Wiley Finance.
10. ATB "Kapitalbank" (2023). *M.Ulug'bek filiali kredit portfeli va muammoli kreditlar bo'yicha ichki hisobot*.
11. Uzbekistan Mortgage Refinancing Company (UMRC). (2022). *Ipoteka kreditlari va muammoli qarzlar tahlili*.
12. Jalilov, J. (2022). *Moliyaviy risklarni baholash va boshqarish metodologiyasi*. Toshkent: Ilm Ziyo.
13. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). (2021). *Managing Non-Performing Loans in Emerging Markets*.
14. Asian Development Bank (ADB). (2021). *Bank Asset Quality and Financial Stability in Central Asia*.
15. Tursunov, B. (2021). *O'zbekiston bank tizimida kredit siyosatining rivojlanish yo'nalishlari*. Toshkent: Iqtisod-Moliya.